

Partijcongres 6 september 2025

Welkom en opening door partijvoorzitter Marco Vermin

Marco heet iedereen van harte welkom. Er klinkt een daverend applaus voor de kandidaten op de lijst. Het was mooi om te zien dat er direct passie ontstond toen het kabinet viel. Het partijbureau kwam meteen in actie. We gaan ervoor. We zetten commissies in en beleggen direct data. Er gebeurde van alles.

Er is een nieuwe partijbureaudirecteur benoemd: groot applaus voor Wim van Velzen. De partijvisie is vernieuwd: een hoopvolle samenleving en een dienstbare economie. Dien de samenleving, deel de vrijheid en bescherm het leven. We komen met een partijprogramma dat korter en kernachtiger is – nu telt het nog 80 pagina's.

De democratie binnen onze partij werkt ook. Over het programma is met het bestuur gesproken, er zijn inspraaksessies gehouden over amendementen. We hebben zelfs op de hei gezeten met ons bestuur. Dat verdient misschien niet altijd de hoofdprijs, maar we hebben iets moois gemaakt.

We staan op voor het goede. Laten we aanpakken, vereenvoudigen en normeren. Bij congestie moeten we zorgen dat ondernemers aan de slag kunnen. Pieter, onze 'wizzkid', presenteerde een fantastisch plan voor vereenvoudiging. De zaal applaudisseert. Als we dat kunnen realiseren, wordt het eenvoudiger.

Ook normeren hoort erbij. Tijdens de presentatie van het programma en het interview door Joram Kaat kwam de vraag: is normeren weer betuttelen? Nee, het is geen betutteling, maar kijken naar de gevolgen van wat porno, sociale media en drugs opleveren. Daar willen we een einde aan maken – daar zijn we radicaal in.

Dat was mijn officiële praatje. Applaus vanuit de zaal. We gaan een mooie dag beleven. Eerst Jurjen ten Brinke, daarna de ALV, met de opkomst van kandidaten en een speech van Mirjam. Applaus voor onze muzikanten, die ons gaan begeleiden.

De formele notulist is aanwezig: Berjan de Graaf. Eric Zonneberg en Marcus van der Kloos lezen mee. Mensen staan op en geven elkaar een hand om elkaar te benoemen. Het voelt als de vibe van een familie.

Als partijbestuur, fractie en lokale fracties hebben we een mooie boodschap.

Marco bidt en dankt. In alles zijn we van God afhankelijk. Help ons op te staan voor het goede. Raak ons steeds opnieuw aan. We bidden uit genade, in naam van uw zoon Jezus.

Nu introduceer ik een vriend van mij; Jurjen ten Brinke, ook zo'n presentator van de EO. Een kerkenverbinder, met een mooie beweging in Amsterdam van 400 kerken. Ik heb veel met hem samengewerkt en geef hem nu de microfoon.

Overdenking door Jurjen ten Brinke

Jurjen: Het was voor mij een van de grootste lessen uit twintig jaar Amsterdam. Ik heb het eerder gedeeld, en ik zal het nooit vergeten. Het gebeurde in een soort gespreksgroep, met mensen die

niet geloven. Het ging over het leven. Toen we klaar waren, zagen we bezoekers vertrekken. Samen met een collega probeerde ik een tafel op te tillen, maar dat ging helemaal mis.

Maik, een 55-jarige Amsterdammer, werd erbij geroepen om te helpen. Hij draaide zich om, kwam naar binnen, hielp ons en begon te huilen. “Wat is er aan de hand?” vroegen we. Hij zei: “Laat maar.” Wat bleek? Het was minstens 25 jaar geleden dat iemand hem had gevraagd om te helpen. Hij vertelde dat hij altijd geholpen werd – met belastingaangifte, met de voedselbank – maar zelf nooit gevraagd werd om iets te doen.

Door die ene vraag mocht Maik opstaan voor het goede. Hij voelde zich van waarde, simpelweg omdat hij kon helpen. Dat raakte mij diep. Ik ben zelf een fixer en helper, ook op de lijst. Maar misschien moeten we soms juist minder zelf doen, en anderen de kans geven om op te staan voor het goede. Mensen moeten uitgedaagd worden om zelf op te staan uit armoede en onrecht, daar waar het kan. Waar wij kunnen helpen, doen we dat, maar we laten ook anderen zelf opstaan.

De Bijbel laat zien dat je niet achterover kunt leunen, maar aan de slag moet gaan met wat je hebt. In 2 Koningen 4 helpt Elisa een arme weduwe. Haar man is overleden en de schuldeisers komen. Ze heeft alleen een kruikje olie in huis. Elisa zegt: sluit de deuren en giet de olie over in kruiken en kannen. Alles wat overblijft, is voor de kinderen. God redt.

In Filippenzen staat: “Wees over niets bezorgd, maar dank in al uw gebeden.” En Petrus schrijft dat wij God na aan het hart liggen. Achterover leunen zit er niet in. God kan het prima zonder ons – denk aan het manna uit de hemel, daar kwam geen mens aan te pas. Maar het gaat erom dat deze vrouw gehoorzaamt. De gemiddelde Nederlander zou vragen: waarom potten en pannen ophalen? Er is geen taakomschrijving voor. Toch is gehoorzamen het begin.

Ik word soms moe van mensen die niet willen gehoorzamen. Het individualisme heerst: “Ik heb rechten, ik wil demonstreren, waarom mag dat niet daar?” Maar in de Bijbel begint het met gehoorzamen, en dan zien wat God gaat doen. Elisa had ook zelf naar binnen kunnen gaan, maar dat zou geen groter wonder zijn geweest. Het wonder was dat de vrouw zelf aan de slag kon.

Begin met wat je hebt. Het is niet: geloof in God en je zult gezegend worden. Het is: geloof, en gebruik de zegen die je al hebt gekregen.

Mirjam, Pieter, Don en al die anderen – jullie effectiviteit is zichtbaar. Jullie zijn het bewijs dat je met weinig kracht veel kunt bewerken. Ik geloof dat dat komt door Gods zegen voor jullie, en voor al die mensen om jullie heen.

Opstaan voor het goede willen we allemaal doen. Soms kun je een debat niet voeren omdat de mankracht ontbreekt. Maar ook in zwakheid is Gods zegen aanwezig. Los van peilingen en geroeptoeter wil ik oproepen: blij trouw in het kleine, waar uiteindelijk resultaat geboekt kan worden.

Never overestimate what you can do in a year, but don't underestimate what you can achieve in ten years. Onderschat niet wat je kunt bereiken als je jaar in jaar uit aan de slag gaat.

Ik kon niet anders dan denken aan Jezus, die gekruisigd werd omdat mensen niet konden omgaan met medemenselijkheid, met zijn rebelseheid en zijn goddelijke claims. Jezus was een prachtig voorbeeld – voor gelovigen en niet-gelovigen. Iemand waar bijna iedereen respect voor had, werd gedood. Iemand die opstond voor het goede.

Maar Goddank bleef het daar niet bij. Jezus leeft. Er is een verschil tussen vóór het sterven en ná de opstanding. Voor de opstanding deed Jezus het goede. Na de opstanding leefde Hij het goede leven, met zicht op de eeuwigheid. Daar doen wij het goede, daar leven wij het goede leven.

Besef dat het ergste wat ons kan overkomen is dat we monddood gemaakt worden. Maar in Jezus zijn wij meer dan overwinnaars. Zijn kracht helpt ons opstaan voor het goede.

Amen.

Er klinkt applaus vanuit de zaal.

Samen wordt er staande gezongen; God is mijn herder. God is mijn herder die mij weidt. ... genade leidt mij naar huis.

Ledenvergadering

Je mag gaan zitten, wat een mooi lied. Het boekje dat op de stoel lag, kan door bestuur en fractie gebruikt worden. Er mogen meer boekjes meegenomen en uitgedeeld worden (*Met de moed van de hoop*).

Vicevoorzitter Gert-Jan Freeke opent de vergadering: Welkom bij de ALV, ik ben Gert-Jan Freeke. Tot mijn grote vreugde mocht ik participeren. Nogmaals geef ik het woord aan Marco.

Marco; Gert-Jan geeft actie, daar zijn we erg blij mee. Het hele proces verdient misschien geen schoonheidsprijs, maar ik weet dat Maarten met zijn programmagroep veel heeft geconsulteerd. Het was kort dag dat het naar de leden is toegestuurd, maar we zijn een ledenorganisatie en dat vinden we belangrijk. We hebben 93 kandidaten die mee willen doen. Het programma is duidelijk en korter. Woensdagavond zijn alle amendementen besproken: 90 amendementen zijn overgenomen. Gert-Jan en ik hebben onze bestuursvisie uitgelegd over wat we ontraden. Tegelijk zijn we een ledenpartij, waar vandaag nog over gestemd kan worden. De verdediging van standpunten is al geweest. Inmiddels hebben 615 mensen gestemd op het programma.

Gert-Jan Freeke legt kort de procedure uit: Leden hebben een stemkaart met waarde 1. Afgevaardigden hebben meerdere kaarten, afhankelijk van het aantal leden. Eerst wordt voor gestemd, dan tegen, of onthouden. Voor inspreken moest men zich van tevoren aanmelden. Vanmorgen om 10 uur zijn de stemmen geteld. Het quorum van 250 is ruim gehaald.

Ten eerste is gestemd over de **aanpassing van de statuten**. Deze is aangenomen. Dit is het minst spannende van allemaal. Tweede punt is het **verkiezingsprogramma**. Ik nodig Maarten van Ooijen uit.

Maarten; Dankjewel, goedemiddag. De programmacommissie had een prachtige opdracht. Was het nodig om een nieuw programma te maken? Ja, want er is veel gebeurd in de partij. Bouwstenen zijn geleverd door de partijvisie van Roel Kuiper, door het WI met visies op zorg en digitalisering, en door jullie zelf. Ook migratie is uitgewerkt. Wat is de ziel van het programma? Wij constateren dat de overheid kapot is: disfunctioneel en onrechtvaardig. Veel partijen willen macht om radicaal te veranderen, maar ons antwoord begint bij mensen zelf. Als de overheid niet functioneert, ligt de oplossing bij de samenleving. Opstaan voor het goede – dat doen mensen al. Zij zijn de ziel van dit programma. Elke maatregel moet laten zien dat wij bondgenoot zijn van die mensen.

Applaus vanuit de zaal. De commissieleden staan op en krijgen verdiend applaus.

Nu zijn er insprekers;

Dorine Broekmeulen: Ik zou graag instemmen, maar vanwege de haastige voorbereiding en onduidelijke volgorde onthoud ik mij van stemming. (matig applaus)

Reactie Gert-Jan: Liever hadden we het anders gedaan, maar ik begrijp de zorgen. We gaan dit evalueren.

Kees de Heer: Complimenten voor de recordtijd waarin het programma is opgesteld. Maar de passage over de wolf is strijdig met onze partijvisie. Rentmeesterschap betekent zorgplicht voor beschermde dieren. Onze veehouderij moet zich aanpassen aan de komst van de wolf, niet andersom. (applaus)

Reactie Marco: De wolf is een splitsitem geworden. We hebben er visie op gegeven en eerlijk antwoord. Het debat moet echt gevoerd worden.

Gertjan; Dank Marco en dank Kees. De stemming is als volgt, per hoofdstuk van het **verkiezingsprogramma** (zie voor volledige lijst met uitslagen bijlage 3). Amendement Verpleegkundige is aangenomen. Hoofdstuk Bouwen aan gemeenschappen zijn 8 amendementen aangenomen. Hoofdstuk 2 (Nederland van het slot) heeft 2 aangenomen amendementen. Amendement 14 is verworpen. Hoofdstuk 3 (Een goede toekomst voor onze kinderen) heeft 6 aangenomen en 3 verworpen amendementen. Hoofdstuk 4 (Een weerbare rechtsstaat) had 21 amendementen, waarvan 16 aangenomen en 5 verworpen. Nummer 38 is aangenomen, ondanks het ontraden van bestuur. Deze is met 53,9% aangenomen. Hoofdstuk 5 (Opkomen voor goede zorg en de waarde van elk leven) heeft 8 aangenomen amendementen en 3 verworpen amendementen. Hoofdstuk 6 (Zorg voor de schepping) heeft 8 aangenomen en 5 verworpen amendementen. Hoofdstuk 7 (Groene en toekomstbestendige economie) heeft 24 amendementen, waarvan 10 aangenomen en 14 verworpen. Hoofdstuk 8 (Waardevol werk een einde aan armoede) heeft 1 amendement en die is aangenomen. Hoofdstuk 9 kende geen amendementen. Hoofdstuk 10 (Rechtvaardigheid wereldwijd) heeft 19 amendementen, waarvan 11 aangenomen en 8 verworpen. Er is 1 motie, meer zorg voor Gods schepping, en die is verworpen.

Gertjan; het verkiezingsprogramma is vastgesteld, met nogmaals dank aan Maarten en zijn team. Er klinkt groot applaus vanuit de zaal. Nu nodig ik Piet Adema uit, van de **selectiecommissie**. Er klinkt wederom applaus. De kandidaten gaan wat anders doen en lopen de zaal uit.

Piet; We hebben een prachtig proces achter de rug. Zelfs vanaf het vakantieadres achter de laptop is er hard gewerkt in de selectiecommissie.

Er zijn een paar bijzonderheden die ik wil noemen. Er is ongelooflijk veel talent in de partij – niet alleen wat nu zichtbaar is, maar ook voor de toekomst. Daar mogen we trots op zijn. *Applaus*.

Bij het samenstellen van de lijst is gekeken of er meer aandacht kon zijn voor de regio. De ChristenUnie is immers geworteld in de regio. Het resultaat is een indrukwekkend vak met 93 kandidaten, waaronder veel regionale vertegenwoordigers. In mijn provincie staan bijvoorbeeld vier Friese kandidaten op de lijst. Voor het eerst hebben we 93 kandidaten – een geweldige prestatie.

Daarnaast zijn er 17 verschillende lijsten ingediend bij de Kiesraad, wat veel werk betekende voor het partijbureau. Maar het stevige applaus is terecht: al die mensen willen opstaan voor het goede.

We zien veel mooie voorbeelden van mensen die in hun eigen omgeving opstaan voor het goede. Dat is precies wat de ChristenUnie mag uitstralen: opstaan voor het goede in de eigen omgeving.

Ik ben trots en dankbaar op deze lijst.

Marco: Mart Keuning heeft ook veel tijd in het verkiezingsprogramma gestoken, evenals Joëlle en Dirk. De mensen uit de selectiecommissie staan op en krijgen een welverdiend applaus. Jullie krijgen een diner bij Piet op de boot. Ik wil daarnaast een groot applaus voor de medewerkers van het partijbureau, die dit allemaal mogelijk hebben gemaakt.

Gert-Jan: Bianca heeft 4000 kopieën moeten maken, omdat er niets digitaal mocht worden ingeleverd bij de Kiesraad. Speciaal voor Bianca een extra applaus. Uitslag kandidatenlijst: De kandidatenlijst is in stemming gebracht. De uitslag is aangenomen met 98,5 procent. Er klinkt groot applaus vanuit de zaal. Dank voor alle inbreng. Bij deze kunnen we de ALV afsluiten.

Speech Mirjam Bikker

Marco; ik wil jullie vragen te gaan staan. Mirjam wil opnieuw de aanvoerder zijn van deze 93 potentiële kandidaten. Met veel muziek en onder luid applaus komen de kandidaten binnen.

We gaan een foto maken van alle kandidaten, blijf rustig zitten. Ik hoop dat je van de muziek genoten hebt, zo doen we het in Amsterdam. Ik zie uit naar de gemeenteraadsverkiezingen, daar gaat deze band ons ook helpen.

Kandidaten gaan staan voor de foto en de foto wordt gemaakt.

De campagnevideo wordt afgespeeld.

Jurjen; introductie behoeft ze niet, maar ik wil je uitnodigen op het podium, Mirjam. Er klinkt groot applaus.

Mirjam; dank voor de ontvangst, geweldig om hier te zijn. Zullen we de kandidaten nog een keer toejuichen? Stel je voor dat deze nou allemaal in het parlement komen.

Beste vrienden, vrienden van de ChristenUnie,

Het is september. Op deze zaterdag komen ontzettend veel politieke partijen bij elkaar. Het politieke seizoen is van start met weer verkiezingen voor de deur.

En kent u dat, voor u en ik het weten zijn we weer meegesleurd door de waan van de dag: het schoolseizoen begint, en dat betekent dat broodtrommels weer worden gevuld, dat de gymtas weer meegaat. Dat de vergadering van de kerk en het werk weer begint. En tussen al die septemberregenbuien, fietsen we toch weer naar voetbal. Ons leven gaat weer met volle kracht vooruit; ook het politieke werk. Voor mij zijn er weer debatten en deadlines. En ja, ook weer ophef. Daarom is het zo goed dat deze dag er is! En ik ben zo blij dat u – met uw vast en zeker ook volle agenda – er wel voor kiest om hier aanwezig te zijn: dank u wel! En dat niet allemaal omdat het allemaal zo gezellig is, maar omdat ook u keihard nodig bent.

Het is goed dat we hier samen komen. Om stil te staan, om onze blik omhoog te richten, naar Degene van wie we het verwachten. En om elkaar te ontmoeten.

Hoe gaat het met Nederland? Als ik die vraag stel, dan krijg ik meestal het antwoord: “wat is het een zootje daar in Den Haag”. En ik kan het niet ontkennen. Want vrienden, het is wel duidelijk: Nederland is er helemaal klaar mee. Al dat ruzie, het gedoe. Sterker nog, slechts 4% van de mensen heeft nog vertrouwen in de politiek! Ons land schreeuwt om betrouwbare politiek, om mensen die niet gaan voor ophef, maar voor opbouwen. Ons land schreeuwt om visie en om daadkracht.

De politieke situatie van dit moment doet me denken aan een wandeling die ik afgelopen zondag maakte langs de Reeuwijkse plassen, waar ik tijdelijk even woon in verband met een verbouwing thuis. Ik liep daar, en zag aan de ene kant een prachtige lucht en kalm water, het was paradijselijk. Maar toen ik me omdraaide, zag ik dreigende wolken. En ik dacht: zal ik doorwandelen, of toch snel naar huis gaan? Wat een metafoor he? Maar weet u wat ik zag terwijl ik dat waarnam? Allemaal andere medewandelaars, zo verzonken in hun mobiel, dat ze geloof ik geen van beide kanten gezien hebben. Dat, vrienden, is de huidige situatie in Den Haag. Mensen zijn bezig met hun eigen bubbel, ze hebben geen oog voor de ander, geen oog voor wat er aan komt. Den Haag is in zichzelf gekeerd. Dit kan zoveel beter

En daarom kiezen wij ervoor om op te staan voor het goede. ChristenUnie kiest ervoor om waakzaam en nuchter te zijn: voorbereid op wat komt, maar met het oog op hoe het kan zijn! Laten we ons blijven richten op het goede!

Opstaan voor het goede, dat is de slogan waar we de campagne mee ingaan.

Maar het is zoveel meer dan een losse kreet!

Sta stil bij het goede

Daarom mijn eerste oproep: sta stil bij waaróm we dit doen.

Het gaat ons niet om peilingen, partijbelang of persoonlijk gewin.

Het gaat ons om iets veel groters.

We zijn geworteld in een traditie die ons telkens oproept om de héle mens te zien. Niet als een anoniem individu, niet als een kiezer, niet als een consument, maar als een beelddrager van zijn Schepper, hoe hij is bedoeld om te leven in verbondenheid.

En soms voel ik me als die kleine jongen uit Johannes 6, met zijn vijf broden en twee vissen. Een partij met een paar zetels. Wat kunnen we nou echt betekenen? En wat die jongen bracht bij de Heer, het lijkt misschien weinig. Maar als de Heer zijn zegen geeft, dan is het genoeg. En zelf als we straks de gedroomde zes, zeven zetels halen! Weet u wat dat verhaal mij leert? Breng wat je hebt bij de Heer. Het lijkt misschien weinig, maar Hij kan het zegenen en vermenigvuldigen tot iets wat wij voor onmogelijk hielden. Dat besef, dat is ons fundament.

Zie het goede

En daarom ook vanuit dat fundament, mijn tweede oproep: zie het goede. En ja, de wereld staat in brand. We zien de verschikkingen in Oekraïne en Gaza. Dag en nacht, telkens opnieuw, leven mensen daar in angst. En als ik denk aan de bevolking in Gaza, die telkens opnieuw wordt gevraagd te verhuizen, de vrede is daar zover weg. Ik was eind mei in Oekraïne en zag de verse

graven, bedekt met vlaggen, en sprak – ik ben zelf moeder van drie – met de Oekraïense moeders, stil van verdriet. Die vrouwen, die hetzelfde hadden meegemaakt. Ze stonden naast elkaar. Tegelijk sprak ik een van hen die hulp en steun voor andere ouders organiseerde en dat ze bij het eerste weekend ook voor het eerst weer blijdschap had gevoeld. Ondanks de haat en de oorlog en de diepe littekens. Deze vrouwen zijn een voorbeeld voor ons. Het maakte veel indruk, hoe zelfs de vrijwilligers, die zoveel hadden meegemaakt, opstonden voor het goede.

Ons land staat er veel beter voor. We hebben niet de dreiging van oorlog. Het gaat ontzettend goed, we hebben veel welvaart. Maar waarom laten we het dan zo snel ten prooi vallen aan verdeeldheid en haat. Terwijl we zoveel vrijheid en welvaart kennen. Ja, er zijn problemen en stevige ook, en dan mag je ook naar Den Haag kijken. Wat doen we eraan? Nederland is vastgelopen in een stikstofmoeras en zoveel mensen zijn op zoek naar een betaalbare woning. En ja, ook hier zien we de verharding in de samenleving.

Door technische problemen wordt er gezongen; U bracht ons tezamen.

Opstaan voor het goede, we maken het in de praktijk. Ik vertelde over de reis naar oekraïne. Vrienden, ja we merken het slechte op. Maar ik vraag u om het goede te zien dat er al is!

Ik zag het daar in Oekraïne, ik zie het hier in de talloze vrijwilligers die actief zijn, ik zie het bij de mantelzorgers, bij de jeugdleiders in de kerk en in de trainers die belangeloos voetbaltraining geven en door weer en wind op het voetbalveld staan. Ze staan er telkens weer voor al die jonge kinderen, de trainers. Ik zie het als ik laat op kantoor ben en ik zie het als de lichten in de klaslokalen al branden, de juffen en meesters bereiden zich voor en ik zag het van de week toen ik na een debat terugreed naar Gouda met de trein. In het ziekenhuis werd hard gewerkt, en in het verzorgingstehuis. Die mensen staan op voor het goede. Er zijn genoeg mensen die met hart en ziel hun werk doen. Goede vrienden, zullen wij met hen opstaan? Die mensen die er willen zijn voor zoveel anderen Dat is het Nederland waar wij een bondgenoot van willen zijn.

Waarom opstaan?

Waarom moeten we juist nú opstaan? Nou goede mensen omdat onze politiek geworteld is in waarden die veel dieper gaan dan de waan van de dag. We staan in een lange, christelijk-sociale traditie. Die traditie begon met mannen als Groen van Prinsterer, die al in de negentiende eeuw streed tegen de grondbeginselen van de Franse Revolutie, vrijheid, gelijkheid en broederschap. Niet omdat hij tegen die waarden was, maar omdat die vrijheid niet geworteld was in het evangelie. Hij liet zien wat er gebeurt als je trouwt met de tijdsgeest. Hij zei: “Men wilde de gevolgen behouden, terwijl men de beginselen verwierp. Zoals men rekt op het genot van water terwijl de bron is dichtgestopt, of op de schaduw van bomen na het doorsnijden van de wortel”. Heeft Nederland niet te vaak haar beginselen verworpen? Luister goed, vandaag de dag zou ik willen zeggen: de ChristenUnie is een beginselpartij! Wij hebben waarden die dieper gaan.

Die traditie werd voortgezet door Syb Talma, een predikant uit de gegoede middenklasse, die de armoede van havenarbeiders zag en de daad bij het woord voegde. Hij had zich kunnen opsluiten in zijn pastorie. Maar hij ging naar buiten. Hij zag de diepe armoede. Hij zag hoe gezinnen kapot gingen aan alcoholverslavingen, hoe vrouwen zich gedwongen voelde om in de prostitutie te gaan. Syb Talma stond op voor het goede. Hij stichtte een woningbouwvereniging, met heel veel arbeiders die op zoek waren naar betaalbare woningen. Hij zag de ‘mens als

kostbaar goed' en ging de politiek in. Hij legde als minister de basis voor onze verzorgingsstaat. Opstaan voor het goede, betekent stilstaan bij het goede. En dan: Aanpakken!

En meer recent door onze eerste lijsttrekker, Kars Veling. Hij was een man van onderwijs, van democratie en een man van God. Hij sprak in zijn laatste interview in het Nederlands Dagblad de wijze woorden: "Je kunt beter elkaar ontmoeten, voor je elkaar tegenkomt". Kars zag de ander en liet daar iets doorschemeren van Romeinen 12: "Laat die vrede voor zover het van u afhangt, laat het die vrede zijn die u drijft. En dat vrienden, mag ook ons drijven."

Vrienden, aan de vruchten ken je de boom. Als we niet wortelen in die diepe, christelijke visie op mens en samenleving, dan voel je de gevolgen. Dan worden diepe waarden als bloemen op een vaas; ze zien er nog even prachtig uit, ze ruiken nog even lekker, maar zonder wortels gaat het voorbij.

Laat ik dat concreet maken door terug te kijken naar afgelopen week.

Medische ethiek is terug van weggeweest. D66 heeft de afgelopen tijd weer alle kroonjuwelen opgepoetst. Het oprekken van euthanasie, van embryoweek. En komende week bespreken we of toegang tot abortuszorg een mensenrecht moet worden. Zelfbeschikking is de heilige graal, belangrijk voor de autonome mens. Een mensvisie die volledig uitgaat van de autonome mens los van zijn omgeving, los van de intrinsieke waarde van leven en ook van de rafelranden. Alles moet verder worden opgerekt, alles moet losser. Alsof fundamentele waarden niet meer onderdeel mogen zijn van het debat, maar koopwaar zijn. En daar zetten we met volle overtuiging ons verhaal tegenover. Omdat elk leven telt, omdat het geliefd is door de Schepper, en omdat het Zijn beeld in zich draagt. De afgelopen week maakte me bezorgd. Fundamentele wetgeving zoals het toestaan van embryoweek maakt gewoon kans doorgevoerd te worden. Dat betekent dat leven dat alles in zich heeft om uit te groeien tot mens, enkel wordt gekweekt, onderzocht en vervolgens vernietigd. Dat is niet goed voor ons land, het is een verkeerde weg om in te slaan. Maar het is fundamenteel ook niet oké om zo naar het menselijk leven te kijken.

En ja vrienden, dan hoop je natuurlijk wel op bondgenoten in het parlement. Ik hoop van harte dat Bontenbal met het CDA een bondgenoot zal zijn. Dat wist de partij afgelopen week nog niet. De ChristenUnie zal altijd op zoek gaan naar bondgenoten die opstaan voor het ongebooren leven. Dat begint niet bij een compromis, maar dat begint bij beginselen.

Het zal de komende weken vast ook veel gaan over asiel. De ChristenUnie zegt: investeer in een goede asielwet, dan houd je ruimte voor rechtvaardigheid, duidelijkheid en barmhartigheid. Ook in de oude volkswijken waar het kraakt en piept, en waar we soms vergeten zijn wat het betekent als er te snel en te veel nieuwkomers komen. Denk ook aan de arbeidsmigratie, waar het nog steeds te weinig over gaat. En ja, de ChristenUnie wil een gematigde migratie. Maar vluchtelingen opsluiten? Mensen zonder papieren die door hun land van herkomst niet terug kunnen voortaan in de gevangenis stoppen? Daarmee sluit je vooral je eigen hart. Je lost er geen probleem mee op. Je zorgt voor draagvlak door rechtvaardige asielwetten te maken, nooit door mensen in de cel te gooien die er niks aan kunnen doen dat ze illegaal zijn. Opsluiten is geen beleid, het is onfatsoenlijk. Het is een uiting van onvermogen. En laten we wel wezen: de politie zegt nee, de gemeenten zeggen nee. Ze zeggen allemaal: Het is al geprobeerd, het werkt niet. En daarom vraag ik ook vandaag aan mijn christelijke broeders: Sta met ons voor dat stevige asielbeleid. Het moet sneller, het moet beter, en er is te weinig in geïnvesteerd, maar stop met het steunen van de strafbaarstelling van illegaliteit.

De ChristenUnie staat in een lange traditie, waarin gerechtigheid de kern is. Ik sprak er gisteren ook over in de Groenlezing. Juist daarom staan we op als er vreselijk geweld om zich heen grijpt in ons land. Want we zijn allen geschokt van afgelopen zomer, van hoeveel vrouwen er elke keer weer slachtoffer worden van geweld. Dat is een symptoom van een samenleving waarin de waarde van de vrouw niet ten volle wordt erkent. Het is eigenlijk onbegrijpelijk dat er een campagne nodig is die zegt: wij eisen de nacht op om bewustwording te aan te moedigen. En juist daarom zeggen wij: wij zullen opstaan, niet alleen in wet- en regelgeving, maar ook in het spreken over elkaar en hoe we onze kinderen opvoeden. Want we kunnen naar anderen wijzen, maar we kunnen ook zelf opstaan voor het goede.

En ja, wij staan ook op als er weer wanordelijke wetgeving langskomt die ons in een staatsrechtelijke modderpoel stort. Ook dan zullen wij opstaan voor het goede.

En juist daarom staan wij ook op als partijen als Volt, VVD en GroenLinks-PvdA opnieuw de vrijheid van onderwijs willen inperken en het voor christelijke scholen moeilijker willen maken om hun identiteit te behouden. Daarmee leggen zij de bijl aan de wortel van de boom, want het is zo belangrijk dat je je kind naar een school kunt sturen waar je leert over je diepste identiteit. En daarom zegt de ChristenUnie: wij willen aan de slag.

Wij willen aanpakken, vereenvoudigen, normeren

Wij is u en ik! Alleen kan ik dit niet. Daarom ben ik zo ontzettend dankbaar voor het verkiezingsprogramma dat er ligt. Het staat er helder en duidelijk: hier gaan we voor.

Vrienden, het is tijd om aan te pakken.

De woningnood is deze tijd een schreeuwend onrecht. Samen met een college stelde ik vragen over een jonge vrouw die in een auto woont met haar baby. Zo diep zijn wij gezakt in ons land, onvoorstelbaar. Daarom pakken we aan: we gaan 100.000 woningen per jaar bouwen, waarvan minstens twee derde betaalbaar is voor heel gewone gezinnen. Want een dak boven je hoofd is geen extraatje, geen luxe, maar een eerste levensbehoefte. Als je altijd als jongere op de bank slaapt, dan heb je misschien wel een huis, maar geen thuis.

En ja we pakken aan als we grote dreigingen zien zoals in Oekraïne. Vrijheid heeft bescherming nodig. Daarom investeren we fors in defensie; dat is aanpakken.

En we gaan vereenvoudigen.

Mensen lopen vast in de bureaucratie. Het is tijd dat we bondgenoot worden van onze medeburgers, dat we naar onze regels durven kijken. Daarom schaffen we de wirwar van toeslagen af en vervangen die door een eenvoudige, verzilverbare belastingkorting. En zo is de eerste 30.000 euro die je verdient belastingvrij en loont meer werken altijd. Want eenvoud is ook rechtvaardigheid.

En als derde speerpunt gaan we voor normeren.

Vrijheid, dat heeft grenzen nodig. Alleen dan is er vrijheid. En daarom voeren wij de maatschappelijke en militaire dienstplicht in, zodat jongeren kunnen bijdragen aan onze samenleving. Ja, dan draag je een jaartje bij, maar wat knapt ons land ervan op, en jijzelf misschien ook wel.

En we normeren de gokindustrie die een verwoestende impact heeft op zoveel levens. We leggen die gokindustrie aan banden en zullen ervoor strijden dat online gokken verboden wordt.

Sommige mensen noemen het betuttelen, maar wij kijken naar slachtoffers. Ik heb gesproken met docenten, met wijkagenten, die mij lieten zien hoeveel gevolgen het normaliseren van drugs heeft op onze samenleving. Jonge levens gaan kapot. Criminaliteit floreert. Dan moet je niet gaan normaliseren, dan moet je gaan normeren. En we normeren door pal te staan voor de bescherming van het leven, van het prille tot het allerlaatste moment.

Vrienden, het is tijd om op te staan voor het goede. De tijd van geruzie is ten einde. Nederland snakt ernaar. Het is tijd voor een kantelpunt. Tijd voor een politiek die wil opbouwen. Tijd voor een politiek van wijsheid. Van het midden. Van het kennen van de bron, van de wortels waaruit wij leven.

Daarom roep ik jullie op: zoek de mensen op, in de wijk en op straat. Ontmoet en sta op. Vertel waar wij voor staan, naar welke samenleving wij uitkijken. En daarom vragen wij jullie: Sta op voor het gezin dat geen huis kan vinden; sta op voor de boer die in onzekerheid leeft; sta op voor het ongebooren leven; sta op voor de schepping die zucht; sta op voor onze Joodse gemeenschap die elke dag antisemitische uitingen meemaakt en zich onveilig voelt

We staan niet alleen op voor mensen die we kennen. We denken ook aan die vervolgte christenen in Nigeria. Die elke keer weer in spanning leven of hun kerkdienst wel door zal gaan. We denken ook aan al die mensen die leven in armoede in ongelukkige omstandigheden, zoals in Soedan. En wat is het mooi om te weten dat Pieter en Don de afgelopen jaren al opstonden voor die mensen. Of ze nou zichtbaar waren of niet. Zij stonden op. En wat kijken we ernaar uit om dat met veel meer mensen te kunnen doen, opstaan voor de mensen die we zien. Maar ook voor de mensen die we niet zien.

Beste vrienden van de ChristenUnie, wij plakken niet aan het pluche. Dat is niet wat ons drijft, het zijn onze idealen die ons drijven. Het begint bij een verlangen en hoe je dat zichtbaar kan maken door iets te betekenen voor al die mensen die verwachten dat er in Den Haag voor hen wordt opgestaan. En daarom plakken wij niet aan pluche, maar zijn wij pelgrims van de hoop. Zo gaan wij de campagne in.

En weet u, ons verhaal over opstaan voor het goede is niet voorbehouden aan christenen. Juist niet! Wij zijn een partij van christenen, voor iedereen! Vertel het aan de mensen om je heen. Sta op voor het goede. Vertel over ons verhaal.

Ik heb jullie allemaal keihard nodig de komende weken. Weet u waarover ik nadacht: als ieder lid vijftig mensen in zijn of haar omgeving overtuigt, dan hebben we 16 zetels in de Tweede Kamer!

De ChristenUnie weet waarvoor zij opstaat! Wij staan op voor het goede. Voor de mensen die dat keihard nodig hebben. We zullen aanpakken. We zullen ons inzetten om te vereenvoudigen, want we hebben te veel gezien hoe mensen in de knel komen. En we zullen ons inzetten om te normeren omdat we weten dat we daarmee zoveel mensen ook juist kunnen redden uit de macht van verslaving.

We zullen opstaan. Opstaan voor het goede. Elke dag opnieuw, in de campagne, maar ook in de tijd die daarna volgt.

Tot slot nog even over die strategische stem? Stemmen op een bepaald persoon, op een bepaalde partij, als een soort nieuwe messias. De afgelopen jaren hebben we dat vaak gezien; een messias die ons land zou moeten redden. Ook de komende verkiezingen zal vast weer dat gevoel ontstaan om strategisch te stemmen. Maar wij weten wel: de Messias staat niet op het stembiljet, die verwachten wij ergens anders. Maar wij zijn wel een partij van verantwoordelijkheid. Het begint niet bij één grote partij, het begint bij mensen die willen dienen en die willen opstaan voor het goede. Mijn oproep is dan ook: stem strategisch, stem ChristenUnie.

Democratie is prachtig omdat je kan stemmen op mensen die jouw diepste overtuiging met zich meedragen. De toekomst kennen we niet maar ik verzeker u wel dat een stem op de ChristenUnie een stem is op heel veel mensen die willen opstaan voor het goede. In de Kamer en op al die plekken waar ze wonen en dienstbaar zijn. Zij staan op voor het goede. En dat doen we allemaal. Niet alleen nu, maar ook de komende vier jaar. En daarom mijn vraag: bid mee, bouw mee en overtuig mensen om je heen dat het anders kan. Zullen wij, samen gedreven door de liefde, goedheid en trouw van onze Heer, zullen wij zo opstaan voor het goede? Staat u ook op?

Dank jullie wel!

Er klinkt applaus vanuit de zaal.

Jurjen; het is tijd voor koffie of thee. Klokslag vier uur gaan we verder.

Speech Perspectief

Jurjen; We gaan nog een klein stukje door. Jullie hebben de speech van Perspectief nog te goed. We gaan nog in gesprek met mensen die opstaan voor het goede. In ruimte Neon wordt gebeden, maak er gebruik van als je wil bidden. Ook wordt elke zaterdagochtend online gebeden. Mail naar gebed@christenunie.nl, dan krijg je een link. Er is een moment dat je telefoon mag pakken, dat is nu. Je mag de campagnespot delen op x, etc.

Deel het echte verhaal. Mirjam had zo'n vlamvend goed verhaal dat het brandalarm afging in een studio, waardoor de versterking uitging zodat men de sirene kon horen.

Hier is Jerke Setz, voorzitter van Perspectief.

Jerke; ik had 15 minuten. Goed, wees gegroet. Ik neem jullie mee in een verhaal dat persoonlijk voor mij is. Het is mijn verhaal.

Zes jaar geleden haalde ik mijn rijbewijs, na een lang traject. Ik heb ADHD, en dat bleek invloed te hebben op mijn rijvaardigheid. Opmerkingen doen wat met je. In Den Haag vond ik Yvonne, een echte Haagse dame die eerst in de horeca werkte en later rijinstructeur werd. Zij keek niet naar labels, maar naar wat er werkelijk speelde. Haar les was eenvoudig: eerst kijken, dan sturen. Dat heb ik meegenomen.

Ik slingerde vaak. Haar advies was: schouders in de stoel drukken, blik vooruit naar waar je wilt. Afgelopen zomer moest ik weer aan haar denken, toen ik twijfelde. Ik zit inmiddels zeven jaar bij deze partij. Waarom ben ik destijds aangesloten? Wat heeft politiek actief zijn mij gebracht?

Twijfel was er, en ik heb die laten gaan. Twijfel over demonstratierecht en ons standpunt. Als ik een demonstratie organiseer, ben ik dan verantwoordelijk voor ieders gedrag? Ook het verbod op gezichtsbedekkende kleding – veel mensen begrijpen dat niet. In Georgië kregen jongeren straf

omdat ze demonstreerden. Antidemocratisch taalgebruik in ons verkiezingsprogramma houdt me bezig. Misschien herkent u dat gevoel ook bij andere onderwerpen.

Dit is geen kritiek op de partij an sich. Er is geen partij die alleen maar zuivere standpunten heeft. Populisme viert hoogtij, ook in middenpartijen. De korte termijn heeft vaak het roer stevig in handen. Een partij met twintig zetels kan zomaar verdwijnen, een kleine partij met een frisse kop kan premier worden. Mensen kiezen liever strategisch dan op koers. Politiek is geen ridderroman. Er komt geen prins op het witte paard. Politiek vraagt dat je veranderingen accepteert.

In mijn hoofd zijn al die gedachten soms lucht, het najagen van wind. Maar er is ook dienstbare hoop die ons mag leiden. Eerst kijken, dan sturen. Ja, ik heb twijfel. Ja, we maken fouten. Maar ik kies ervoor om de paniek niet het stuur te laten overnemen. Nee, rust. Kijken waar je heen wilt en dan bewust sturen.

Waar willen we heen? Naar een democratie die niet alleen op papier staat. Dat vraagt iets van u en van mij. Dat we niet toekijken. Dat we niet wachten op dat witte paard. Het vraagt bovenal dat we geloven dat verandering mogelijk is. Dat sommige dingen het waard zijn om voor te vechten.

Wie niet twijfelt, mist iets wezenlijks. Twijfel is een teken van oprechte betrokkenheid bij de realiteit. Het is zien waar het misgaat en daar de schouders onder willen zetten.

Dat brengt me bij mijn derde les: het maakt uit met wie je op weg gaat, niet welke route je aflegt. Daarom wil ik aandacht voor de jongeren op onze lijst. Hun namen verdienen het om genoemd te worden.

Na tientallen rijlessen, gedoe en gedonder, haalde ik mijn rijbewijs dankzij mijn instructrice. Je kunt iemand zijn die meedenkt, aanmoedigt en meeleeft. Samen komen we verder dan alleen.

Jurjen; Veel dank Jerke, mijn derde dochter heeft er 100 rijlessen opzitten en die heeft ook een stickertje, dit biedt hoop.

Helden aan het woord die opstaan voor het goede en Start campagne!

Jurjen; We gaan in gesprek met mensen die opstaan voor het goede. Eerst kijken we naar een video van KRO-NCRV, waarin een trotse vader vertelt over zijn dochter, een verloskundige die ondanks strafbare illegaliteit toch haar werk blijft doen.

Jurjen; Fijn dat jullie er zijn, mensen die we helden hebben genoemd. Laten we het nu gewoon normale mensen noemen. Pieter Jan Rodenburg, je woont in een leefgemeenschap in delft. Hoe doe je dat?

Pieter Jan: In onze wijk kunnen we, in het klein, een plek van vrede zijn. Een plek waar Israëliërs en Iraniërs samen een maaltijd kunnen delen. Het gaat niet om wat ons verdeelt, maar om wie mensen zijn.

Mirjam: Dit is iets wat we in Nederland te weinig benoemen: de gewone ontmoeting.

Pieter Jan: Het kost tijd en energie. Je geeft wat privacy op en je hebt geduld nodig. Het kost wat, maar al het mooie kost iets – en het is het waard. Jezus Christus is mijn bron, mijn drive. Hoe Hij geduldig was en liefde leefde, dat is mijn roeping. Dat geeft mijn leven zin.

Jurjen: In het verkiezingsprogramma gaat het niet over leefgemeenschappen. Waarom zijn ze zo belangrijk?

Pieter Jan: Je kunt een gemeenschap vormen door simpelweg contact te zoeken met je burens, bijvoorbeeld voor een kopje koffie. We hebben geëxperimenteerd met soep op de stoep. Contact kan zo eenvoudig ontstaan.

Mirjam: Echt samenleven begint waar je elkaar ontmoet. Denk aan knarrenhofjes of leefgemeenschappen. Daar zetten we ons voor in. Dat begint niet bij een overheid die regeltjes bedenkt, maar bij mensen die elkaar opzoeken.

Jurjen; Robert de Heer is gemeenteraadslid in Dordrecht, fijn dat je wilt doen. Ook ben je oprichter van Stichting Anders.

Robert: Er is zoveel onbenut potentieel in de samenleving. Ondernemers kunnen hun eigen producten vrijwillig inzetten voor mensen met een hulpvraag. We vragen elke hulpvrager ook om het door te geven – pay it forward. Ik moest denken aan Maik: vaak worden mensen neergezet als ‘jij hebt hulp nodig’. Maar als je vraagt wat zij zelf kunnen betekenen, opent dat ogen. Ik zie het als een grote kans om dat onbenutte potentieel te benutten. Er zit zo’n kracht in de samenleving. Bij een probleem kijken we vaak direct naar de overheid, maar we zouden meer naar onszelf kunnen kijken.

Mirjam: Ik was op bezoek in Dordrecht en onder de indruk van hoe vrijwilligers daar aanpakken en een golfbeweging van het goede op gang brengen. Zeer inspirerend hoe Robert dat doet. Vanuit die waardigheid denkend is het een stimulans voor het landelijke beleid.

Jurjen: Hoe werkt dat concreet?

Robert: Als je je aanmeldt als ondernemer, dan hoef je niets verplichts te doen. We bellen je alleen als er hulp nodig is. Een voorbeeld: een moeder had huiselijk geweld meegemaakt. Haar muren en deuren waren kapot. De woningcorporatie wilde niets doen, omdat het als bewonersgedrag werd gezien. Wij kregen de vraag binnen en belden een aannemersbedrijf. Zij wilden met liefde helpen. Binnen no-time was het huis hersteld. En wat gebeurde er? De moeder ging koken voor mensen uit de straat. Dan is de cirkel rond.

Jurjen; Hadassa Meijer, je bent fractievoorzitter in Enschede, je hebt de vuurwerkcramp meegemaakt. Nu werk je aan het Huis van verhalen in Roombeek en geef je kookworkshops voor mannen.

Hadassa; Het *Huis van Verhalen* is ontstaan na de vuurwerkcramp en is nu een plek van ontmoeting. De mannen kwamen vaak alleen om de krant te lezen, dus om hen actiever te betrekken hebben we kookworkshops georganiseerd. We zorgen er telkens voor dat we aansluiten bij de vragen uit de samenleving. Onze vrijwilligers worden getraind om vooral te luisteren en om aanwezig te zijn. Jaren geleden ontstond de tendens dat je jezelf uit je eigen moeras moest trekken. Professor Gersons, die nazorg deed bij de Bijlmerramp en ook hier, benadrukte dat gemeenschappen nodig zijn. De ene keer ontvang je, de andere keer geef je. Gelukkig bestaan maatschappelijke stages nog steeds. Het gaat niet alleen om geld, maar ook om de kracht van vrijwilligerswerk. Vaak zijn het mensen die we anders niet zien – mensen met een goede opleiding en een dak boven hun hoofd – die zich inzetten.

Jurjen; Harrie van Haaften, je bent fractievoorzitter in Gorinchem en werkt aan Voeding van de mens in Wageningen.

Harrie: Naast bedrijfskunde heb ik ook een medische achtergrond. Ik werk bij Hyve, een bedrijf dat ingewikkelde oplossingen levert om behandelingen sneller en beter te realiseren. In het Prinses Máxima Centrum doen ze veel onderzoek naar kinderen met kanker, en wij mogen helpen om daaraan bij te dragen. De afgelopen dagen was ik bezig met onderzoek naar de pancreas. Wat wij anders doen, is dat we onze oplossingen weggeven. We werken volgens het principe van open source, open data en open science. Natuurlijk kennen we patenten, maar wij kiezen ervoor om onze kennis altijd open beschikbaar te stellen, zodat ziekenhuizen met minder middelen er ook gebruik van kunnen maken. Ons verdienmodel is dat we bouwen als consultant, daar verdienen we aan, maar daarna geven we de oplossingen weg. Zo kan iedereen er baat bij hebben.

Jurjen: Heb je iets aan de ChristenUnie?

Harrie: Ik zit de hele middag te genieten. Alles wat hier voorbij komt is geweldig. Open science kom je niet direct tegen in het verkiezingsprogramma, maar toen ik de vraag kreeg of ik hier wilde zitten, dacht ik: ja, dat wil ik. Ik zou graag meer aandacht zien voor open source science, ook al zijn geld verdienen en licentiesystemen op zich niet verkeerd.

Mirjam: Opstaan voor het goede kan op heel veel manieren. Dit is zo anders dan de grote farmaceutische bedrijven die bij mij lobbyen. Ook in onze ondernemersvereniging zijn de wetten van de markt bekend, maar dit is een prachtige toevoeging. Dank jullie alle vier dat jullie opstaan voor het goede. We zijn politiek actief om Gods licht te laten zien – niet alleen in de raadszaal, maar ook als je soep op de stoep schept.

Jurjen; We gaan naar de afsluiting. Vandaag hebben we veel gehoord over opstaan voor het goede. Ik hoop dat je hier iets van hebt meegenomen: opstaan om andere mensen te helpen opstaan. We willen ook opstaan voor zorg voor de schepping. Daarover kunnen we van mening verschillen, maar we kijken wel dezelfde kant op. De komende weken wordt er gewoon politiek bedreven – hoe gewoon dat is, gaan we samen meemaken. De ChristenUnie wil 1 miljoen flyers verspreiden. Vanaf vanmiddag zijn ze via de webshop te bestellen. Stel jezelf de vraag: als je één flyer zou geven, aan wie zou dat zijn? Niet zomaar een collega of familielid, maar iemand laten zien dat hij of zij gezien wordt. Uiteindelijk weten we dat we het niet zelf in de vingers hebben, maar dat God het in handen heeft. Laten we leren van de fouten die we maken, kritisch blijven naar elkaar, maar elkaar niet te snel afrekenen. Namens iedereen: bedankt dat je bent gekomen. Ook dank aan de mensen thuis die meekeken – ik kreeg appjes van jullie, en dat waardeer ik zeer. Dank aan de kandidaten voor jullie inzet.

Met z'n allen wordt 'Samen in de naam van Jezus' gezongen.

Bijlagen:

1. Verslag online bespreking 4 september amendementen verkiezingsprogramma TK2025
2. Verslag online bespreking 5 september amendementen verkiezingsprogramma TK2025
3. Uitslag stemmingen

Voor akkoord getekend

.....

Marco Vermin

Voorzitter ChristenUnie

.....

Berjan de Graaf

Notulist

Bijlage 1

Bespreking amendementen Verkiezingsprogramma Tweede Kamerverkiezingen ChristenUnie 4 september 2025 online

Ter voorbereiding op het congres op 6 september

Marco Vermin (voorzitter LB): We hebben een zo beknopt mogelijk verkiezingsprogramma gemaakt en daar kwamen 123 amendementen op. Daarvan zijn 90 overgenomen of ingetrokken. Nu en morgen kunnen we spreken over de moties die het Landelijk Bestuur (LB) niet overneemt. We hebben ervoor gekozen de stemmingen online te doen. Op het congres kunnen we over het hele verkiezingsprogramma en over de kandidatenlijst stemmen. Voor de kandidatenlijst zijn geen amendementen gekomen.

Gert-Jan Freeke (vicevoorzitter): Hoe werkt het? We bespreken de ontraden amendementen. Morgen tot zaterdag 9.00 uur kunnen deelnemers aan het congres online stemmen. Vanavond luisteren we naar indieners, er komt een reactie van het LB en als laatste het woord aan de indiener. De uitslag van de stemmingen wordt zaterdag medegedeeld.

Amendement 14: 0% BTW op openbaar vervoer.

Indiener, Frank Visser: We hebben hoge ambities voor het OV, daar hoort ook betaalbaarheid bij. Op vliegen wordt geen BTW geheven, waarom wel op OV. Andere landen doen dat ook. Marco: We ontraden dit, we willen een serieus bedrag toekennen en dit niet via de BTW regelen, ook i.v.m. uitvoeringslasten, dit wordt te duur. Frank: Met het verkiezingsprogramma wordt het OV niet goedkoper, we draaien alleen bezuinigingen terug. We hebben dus dezelfde ambities als in het vorige programma en investeren niet méér dan in het vorige verkiezingsprogramma.

Amendement 15: Data voor leeftijdsverificatie alleen in hand van de overheid.

Judith Koop, van Perspectief: Een jonge generatie groeit op met data dat op veel meer plekken beschikbaar is en daar kom je niet meer vanaf. Er is meer terughoudendheid nodig dan in het verkiezingsprogramma staat. Marco: Ja, die gegevens zijn privacygevoelig. In winkels kunnen mensen ook leeftijdsverificatie doen, dus alleen aan de overheid is niet werkbaar. Judith: Ik denk dat iemand in de winkel die data niet opslaat, dat is het verschil.

Amendement 17: Laat ons de rustdag wijden.

Judith Koop: Fijn dat zondagsrust in het verkiezingsprogramma staat, maar er mag een meer heldere en profetisch stem daarover klinken. We staan niet ten dienste van de economie. Wij werken niet voor de mammon maar een groter doel. Marco: We ontraden dit, de stijl past niet in het verkiezingsprogramma omdat het een verkort programma is. Judith: Ik houd het verder rustig, vooruitlopend op de zondag.

Amendement 21: Schoolgebouwen

Peter Kranenburg is er niet.

Amendement 26: geen uitbreiding voor defensie

Boaz van Luijk uit Dordrecht: Namens alle pacifisten binnen de CU, wij willen geen uitbreiding van defensie, want daarmee vul je de toekomst met nog meer geweld en oorlog, dat is niet de weg van Jezus. Ook is het een klimaatonvriendelijke sector. Marco: Begrijpelijk wat je inbrengt,

maar wij zetten ons in voor recht doen en vrede zoeken en daar matcht dit niet mee. Boaz: Meer wapentuig leidt niet tot vrede, maar tot meer oorlog en dood.

Amendement 30: Vliegdekschip

Judith Koop: Er wordt enorm geïnvesteerd in defensie, dat is heel goed, we moeten ook de maritieme infrastructuur goed beschermen, we zouden willen dat we een vliegdekschip aankopen. Marco: Wij torpederen dit voorstel, congressen kopen geen dingen aan. Judith: We hopen dat het toch aangenomen wordt.

Amendement 27: Geen natuur opofferen voor defensie

Boaz van Luijk: Misschien is dit voor de leden nog een tussenvorm, na ons vorige amendement. Laten we geen natuur opofferen voor defensieterrinen. Marco: We kunnen zulke garanties niet geven. Boaz: Ik heb daar verder geen weerwoord op.

Amendement 34: het demonstratierecht recht doen

Judith: Bij het lezen van deze alinea had ik vragen. Als ik een demonstratie organiseer en daar komen mensen op af, ben ik dan verantwoordelijk voor de schade die sommige mensen daar veroorzaken? En willen we mensen vervolgen als ze de orde buitensporig verstoren, dat is nogal subjectief en zo'n zinsnede wordt in sommige landen misbruikt om mensen op te pakken. We maken ons zorgen over deze alinea. Wij willen voorzichtig zijn met het demonstratierecht. Marco: Volgens mij ging het over de rol van de burgemeester. Verder is het amendement te lang. Judith: Wat betreft de burgemeesters, daar is eerder een motie over verworpen op een congres. Wij vinden dat het niet verkeerd is hier wat meer over uit te breiden.

Amendement 35: Geen schade verhalen op organisatoren demonstratie

Joke Koelewijn: Het is belangrijk, het demonstratierecht. Er stond: verhaal de schade op de organisatie. Dat lijkt ons een slechte zaak. Dat is ook overgenomen. Het andere is het verbod op gezichtsbedekkende kleding, het gezicht bedekken is voor sommige mensen nodig voor hun veiligheid. Marco: We hebben jullie aangeboden de tekst aan te passen, dat de schade alleen wordt verhaald op de mensen die dat doen. De tekst over gezichtsbedekkende kleding willen we handhaven. Joke: Wat weegt zwaarder, het recht voor bepaalde groepen om te demonstreren of de wens of het recht gezichten te zien, dat is nu aan de leden.

Amendement 38: Politiek partijen moeten leden hebben

Judith Koop: Het feit dat we hier zo bij elkaar zitten, dat kunnen sommige partijen niet. Om ons democratisch bestel sterker te maken willen we dat dit in de wet komt, dat partijen leden moeten hebben. Marco: Dit amendement ontraden we, we delen jullie zorg, maar dit kan betrokken worden bij de bespreking van de Wet op de politieke partijen binnenkort in de Tweede Kamer. Het is te specifiek. Judith: Juist vanwege die wetsbehandeling die eraan zit te komen willen we dit wel nu in het verkiezingsprogramma zetten.

Gert-Jan: deel 2 komt om 20.00 uur en dan zijn er ook insprekers.

Deel 2:

Marco heet iedereen wederom welkom: Er is veel werk verzet in de zomer, in totaal zijn 100 mensen betrokken geweest bij het maken van het verkiezingsprogramma. Ze kregen de opdracht mee om een beknopt programma te maken. We doen deze bespreking digitaal omdat het partijbureau heel druk is met de campagne en we gebruiken zaterdagmorgen voor een samenkomst en fotomoment voor alle kandidaten, zodat het congres alleen zaterdagmiddag is. Gert-Jan legt de procedure nogmaals uit aan de nieuwe deelnemers.

Amendement 72: Geen wolvenquotum

Indiener: Alwin Kuup: In het verkiezingsprogramma staat een wolvenquotum, dat is een slecht idee. We moeten wel actief monitoren, maar angst is een slechte raadgever. Experts zeggen dat dit geen goed idee is, omdat je de cohesie in de roedel kapotmaakt en daar komen alleen maar meer jongen van. Het verhindert ook niet de komst van meer wolven uit het buitenland. Dit leidt dus tot meer problemen. We moeten kijken hoe we mensen en vee beschermen, en actief beheren op probleemwolven, maar een quotum is geen oplossing. Dat past niet bij onze visie op natuurbeheer. Dat is een soort maakbaarheidsdenken.

Insprekers, Judith Westerink: Ik werk bij WUR environmental research, ben voorzitter van het ChristenUnie-themanetwerk platteland, natuur en landbouw en sta als nummer 15 op de lijst. Ik heb bezwaar tegen dit punt, dit is niet in lijn met de rest van het hoofdstuk. De tekst is populistisch en niet onderbouwd. We hebben als themanetwerk een alternatieve tekst geschreven en dat is niet overgenomen. Inhoudelijk: Er is gebrek aan onderbouwing, wat is het probleem, zijn alternatieven overwogen? Ik steun Alwin dat dit schieten met een schot hagel is. De wolf is beschermd, er zijn juridische bezwaren tegen deze tekst en er zijn ecologische voordelen van de wolf. Ik wil dit amendement steunen.

Matthijs de Vries: gedeputeerde in Friesland. Ik ben blij dat dit ontraden wordt, de ernst van het probleem wordt groter, rasters kosten meer dan 1 miljoen euro, er is maatschappelijke onrust. Een quotum is goed, in Finland hebben we met experts gesproken en daar is de populatie beheersbaar met een quotum. Wij hebben nu al 100 wolven, in een veel groter land als Finland zijn er 300, dus ik ondersteun deze paragraaf in het verkiezingsprogramma. Marco: We vinden dat beheer van de wolf gewenst is, meer wolven zijn niet schuw, aanvallen op mensen en vee nemen toe. Dit leidt tot eigenrichting. De wolf moeten we actief beheren. Alwin: Er gaat een wensdenken vanuit dat een quotum tot minder problemen zal leiden, experts zeggen dat de problemen groter worden. Er zijn betere manieren om samen met de wolf te leven.

Amendement 73: Schrappen gehele passage over de wolf

Indiener, Kees de Heer uit Amersfoort: Er is beheer nodig, probleemwolven moeten afgeschoten worden. Maar een quotum is onuitvoerbaar, kan contraproductief werken en is juridisch onhoudbaar. De gekozen aanpak is strijdig met de partijvisie over rentmeesterschap, niet meer de mens als heerser, de mens en de natuur moeten partners zijn.

Judith Westerink: Ik heb mijn punt net al gemaakt en ik steun wat Kees heeft gezegd.

Matthijs de Vries: In de toelichting op het amendement staan feitelijke onjuistheden.

Kaderstellend is Europa, maar Europa heeft de bescherming naar beneden gesteld. Daardoor kunnen we de wolf beheren als Nederland. Actief beheer is wel toegestaan, kijk maar naar Finland. Biodiversiteit is belangrijk, daarom is beheer van de wolf belangrijk. Begrazing van heidevelden neemt af vanwege angst voor de wolf. Marco: Ik zeg hetzelfde als bij de vorige toelichting. Kees: Waarom uit het bestuur zich niet over de kritiek op de aanpak. Er is beheer nodig, maar de gekozen methode is niet uitvoerbaar. Als iets onuitvoerbaar is moet je het niet doen. De wolf heeft ook een functie voor biodiversiteit. Beschermen van de schapen moeten we doen met wolfshonden en de veehouderij aanpassen. Had het liever oordeel congres gegeven, dan had iedereen het goed gelezen. Of doe dat alsnog. En bestuur, reageer op de kritiek van de aanpak. Gert-Jan: het is nu aan de leden.

Amendement 51: Ook geestelijke hulp in Azc

Judith Koop: Het LB vindt dat geestelijke verzorging al plaatsvindt door kerken, wij bedoelen het beroep van geestelijke verzorgers, zij kunnen momenteel nog niet werken in AZC. Ik zie geen

reden om dit te ontraden. Marco: Het LB vindt het een onnodige specificering, de tekst sluit jullie voorstel niet uit. Judith: Ik bedoel dus niet pastorale hulp door kerken, maar professionals.

Amendement 52: Geestelijke verzorgers ook inzetten bij levensvragen

Judith Koop: Geestelijke verzorging, we zien daar de waarde van in. Veel mensen weten niet waarom ze leven, er is weinig religieuze bedding. Levensvragen horen niet alleen bij Poh en ggz thuis maar ook bij geestelijke verzorgers. Marco: Omdat we een kernachtig programma willen, willen we dit niet opnemen. Judith: Ik zou het mooi vinden als we dit wel expliciet kunnen benoemen in het verkiezingsprogramma.

Amendement 58: beraadtermijn abortus herinvoeren

Indiener: Frank Visser: We staan bekend als prolife, we willen ons actief inzetten tegen abortus, en daar helpt de beraadtermijn bij. Marco: We vinden de toevoeging onnodig, de hele paragraaf ademt dat wij het aantal abortussen omlaag willen. Frank: Qua lengte van de tekst maakt het nauwelijks verschil als we dit amendement opnemen. Veel mensen bepalen op het punt van prolife hun stem, laten we dit zonder misverstanden formuleren.

Amendement 62: Rechtvaardig klimaatdoel in lijn met wetenschap

Indiener Boaz van Luijk: In het vorige verkiezingsprogramma stond een duidelijk percentage en nu niet, de klimaatcrisis is niet gestopt. Marco: Wij delen de inzet voor een hoger reductiedoel, maar denken dat het niet haalbaar is, daarom ontraden wij. Boaz: Of iets niet haalbaar is moet ons niet leiden, we moeten kijken wat is het alternatief, dat is veel verschrikkelijker. We moeten dit halen voor onze kinderen en kleinkinderen.

Amendement 63: Stop import LNG

Boaz van Luijk: Gebleken is dat import van LNG net zo slecht als energie van kolen, daarom stellen we voor te stoppen met de import van vloeibaar gas. Ook omdat we sommige regimes niet willen steunen. Marco: Na de stop van gaswinning in Groningen zijn we genoodzaakt LNG te kopen, nu hebben we nog geen alternatieven. Boaz: De ontrading gaat niet in op ons punt van de totalitaire landen, ik vind dat dit amendement een goede zaak is.

Amendement 64: Geen overheids geld naar nieuwe kerncentrales

Boaz van Luijk Het congres heeft zich hierover uitgesproken begrijp ik, maar intussen is er een hoop veranderd. Als die centrales klaar zijn zal de energiebehoefte anders zijn in de toekomst. Dit is een veiligheidsrisico en kost veel geld. Liever andere verduurzamingsmaatregelen. Marco: Dank voor je inzet op dit thema. Maar het congres spreekt zich 2x uit voor kernenergie in de mix. Boaz: Er zijn geen partijen die interesse hebben hier een kerncentrale te bouwen. Liever investeren in andere manieren.

Bijlage 2

Bespreking amendementen Verkiezingsprogramma Tweede Kamerverkiezingen ChristenUnie 5 september 2025 online

Ter voorbereiding op het congres op 6 september

Gert-Jan heet iedereen welkom op deze 2^e avond voor indieners en insprekers ter voorbereiding op het congres van 6 september.

Marco sluit zich hierbij aan. We hebben een drukke zomer achter de rug om te komen tot een kernachtig verkiezingsprogramma. Mooi ook hoeveel mensen meegedacht hebben wat geleid heeft tot 123 amendementen en 1 motie. Zo'n 90 amendementen zijn uiteindelijk overgenomen door het bestuur. Waarom digitaal? Dit heeft te maken met de beperkte tijd die er beschikbaar is tussen alle voorbereidingen en het congres morgen waar we zullen stemmen over het gehele programma. Vanmorgen tot morgen 9 uur kan er digitaal gestemd worden over alle wijzigingsvoorstellen.

Amendement 75: Drinkbare rivieren

Boaz van Luijk: dit amendement is een goede aanvulling die het verkiezingsprogramma sterker maakt. Het gaat erom dat alle NL rivieren zwembaar zijn in 2030 en drinkbaar in 2035. Afvoerputje zijn onze rivieren nu, dat moet stoppen. Marco: mooie doelstelling, maar we komen van ver, nu nog extra optoppen van de doelstellingen is onrealistisch. Boaz geeft aan dit jammer te vinden, hij denkt dat het veel mensen aan zou spreken.

Amendement 76: Meer nadruk op groene economie

Joke Koelewijn

Amendement 78: Minder verpakkingsafval, makkelijker afvalscheiden

Frank Visser: veel onduidelijkheid over wat je met je afval moet doen als het plastic is. Marco noemt dat het LB het niet inhoudelijk oneens is maar dat we gaan voor een korter programma. Frank vindt dat jammer en hoopt dat mensen toch voor zullen stemmen.

Amendement 81: Essentiële eiwittransitie

Boaz van Luijk: deze tekst stond in het vorige VP. Klimacrisis stoppen helpt dit amend bij. Repareerbaarheid heeft veel meer aandacht gekregen. Maar dit helpt veel beter. Marco geeft aan dat we als CU voor zijn, maar de gevolgen zijn te verstrekkend. Boaz noemt dat ze eerder wel opgenomen waren, toen waren ze niet te detaillistisch. Hij vindt dat we veel met de mond belijden, maar in de praktijk weinig laten zien.

Amendement 84: Bij misstanden volgt onmiddellijke sluiting door NVWA

Boaz van Luijk ook dit stond in het vorige VP. Nu geschrappt, dat is echt jammer. Want er zijn nog veel misstanden. Vanuit geven om dieren, hun stem zijn, vindt hij dat we hier wat mee moeten. Marco noemt dat door een korter VP we sturen op minder uitwerking van standpunten. Boaz heeft dit argument eerder gehoord, maar als hij naar de kandidatenlijst kijkt, ziet hij weinig

mensen die zich hier mee bezig houden, als we geen details opnemen, is hij bang dat er weinig van terecht komt.

Amendement 85: Verduidelijking inzet ChristenUnie voor meer en snellere bussen

Frank Visser is blij met de ambities die er staan, maar er zit dit keer geen geld bij. Het is een schijntje als je het vergelijkt met de 1.6 miljard benzineaccijns. De tekst in het vorige VP was duidelijk. Marco: Bezuiniging op het ov wordt door het voorstel bereikt volgens het bestuur . Als we iets wijzigen moet het opnieuw doorgerekend worden, dat is niet haalbaar. Frank: als de ambities hetzelfde blijven, en dat doen ze, dan moet er ook geld bij.

Amendement 87: Concretisering investeringen spoor

Frank Visser heeft het voorstel drastisch ingekort met 2/3. Vorige VP zat deze tekst ook in, het gaat juist in op het versterken van de regio. Het LB steunt het doel maar concrete bedragen . Frank noemt dat het geen extra geld is, het Vp noemt dit bedrag al, het is alleen een nadere toevoeging.

Amendement 88: Herintroductie HSL-Oost

Niels Haasnoot

Amendement 89: Goedkoop ov-abonnement naar Duits model

Niels Haasnoot

Amendement 91: Verbetering internationaal spoorverkeer

Frank Visser slechts 1 klein zinnetje over een niche, namelijk nachtspoor, staat in het VP. Het amend laat zien waar flinke verbeteringen te halen zijn, en het is ook niet duurder. Zijn amend is een aanvulling op die van Michel Klein die bij ook ondersteunt. Marco noemt dat een korter VP gewenst is, ontraadt hij het. Frank hoopt op de stemming door de leden.

Amendement 95: CO2-plafond stapsgewijs verlagen

Karel Huijgen noemt dat Schiphol hiermee een doel krijgt waar het naar toe kan werken. Het geeft duidelijkheid aan de hele sector, dus hij hoopt dat men voorstemt. Marco kan het inhoudelijk ondersteunen als LB, maar een korter programma is gewenst. Karel noemt dat het niet een klein detail is, maar heel belangrijk om naar minder CO2 te komen.

Amendement 97: Stop fossiele reclame

Boaz stond in vorige VP, het is erg belangrijk, het effect is aangetoond, Den Haag en Zwolle doen dit al. Het is zo belangrijk dat het landelijk geregeld moet worden. Marco noemt dat het te gedetailleerd is en daarom wordt het ontraden. Boaz noemt dat andere thema's wel in detail opgenomen zijn en vindt dat dit argument dus niet telt.

Amendement 98: Verbod op kortereafstandsvluchten

Karel Huijgen: we zien dat kav veel uitstoot leveren terwijl een alternatief is, namelijk de trein. Om dit te stoppen willen we een verbod, en een lokkertje om goede dingen te ontwikkelen. Marco noemt wederom dat dit een aanvulling is waar de partij zich onverminderd op in zal blijven zetten, maar het programma wordt anders te lang. Karel heeft hetzelfde als de vorige.

Amendement 99: Verbod privévliegtuigen

Karel: hier geldt hetzelfde voor al de vorige tekst. De samenleving heeft hier weinig aan en het is erg vervuilend. Marco noemt dat korte afstanden een proeftuin is voor elektrificatie, daarom ontraden ze dit. Karel denkt dat daarbij kan helpen.

Amendement 104: Duidelijker strategie en blik op Iran

Karel Huijgen maakt duidelijk dat het om 3 delen gaat. Een aanjager veranderen in één van' omdat er meerdere aanjagers zijn. Daarnaast moet duidelijk worden wat het doel is met de sancties en wat de strategie wordt. Zie reactie LB in doc. In deze nieuwe versie wordt juist geconcretiseerd wat we willen bereiken, noemt Karel.

Amendement 106: Nederland beslist zelf over ambassade Jeruzalem

Frank Visser: Al 25 jaar staat in VP dat J de ongedeelde hoofdstad is, dat is eruit gehaald. Eerdere teksten waren helder en duidelijk, dit moet niet onder hoge druk ineens veranderd worden. Ruud is inspreker op dit amendement. Hij benadrukt het verschil tussen Joden wereldwijd en de huidige Israëlische regering. We kunnen prima achter Israël staan en toch commentaar hebben op de huidige acties van de regering. Ongedeelde hoofdstad is juridisch en ethisch niet houdbaar. Marco benadrukt dat de focus op dit moment gericht is op het vredesproces en wat daarbij steunend is. Frank noemt dat juridisch best verder doorgepraat zou kunnen worden, hij komt terug op onze tekst die we al 25 jaar hebben.

Amendement 109: Humanitair oorlogsrecht geldt voor beide partijen in Gaza

Frank Visser: een oorlog is per definitie vuil, toch is er een oorlogsrecht. Een valse tegenstelling. Niet statelijke actoren zijn ook gehouden aan het oorlogsrecht, bv in een burgeroorlog. Dus dit argument houdt geen stand van het LB.

Alleen Israël wordt aangesproken, Hamas niet. Daar is hij het niet mee eens.

Marco noemt dat Hamas geen statelijke actor is maar een terroristische organisatie. Ze hebben geen bestaansrecht en moeten geheel ontbonden worden. Frank noemt het niet zo is dat je alleen statelijke actoren kunt aanspreken op het oorlogsrecht.

Amendement 110: Veilige en erkende grenzen voor Israël en Palestijnen

Thom Hubers is er niet, ook niet iemand die namens hem kan spreken. De inspreker, Ad de Boer, helaas ook niet.

Amendement 111: Bij verzoening past geen boycot

Frank Visser noemt dat dit amendement nergens oproept, maar een passende reactie op.

Aangejaagd door de BS? Organisaties. Het bestuur leest iets wat er niet staat, volgens hem.

Frank noemt dat het vorige VP precies deze tekst bevatte. Dit er nu uithalen is een slecht signaal. Ook als je kritisch bent op de politiek van Israël, kun je dit voorstel steunen. Het helpt namelijk niet.

Amendement 112: De ambassade in Israël niet verplaatsen

Karel Huijgen wil de zin over de verhuizing van Jeruzalem eruit halen. Het vredesproces wordt er namelijk niet mee geholpen. Marco noemt de 2 richtingen die duidelijk worden bij dit thema. De mogelijkheid moet open blijven, maar onder conditie dat dit een onderdeel is, niet een hindering. Ruud noemt dat dit een voorbeeld is van een heel slecht signaal. J verhuizen is een

steun van Netanyahu, dat moeten we niet willen. Karel is het daarmee eens. K geeft aan dat hij de mog niet eruit wil halen, maar dat het niet een onderdeel moet zijn, want dat kan het vredesproces verhinderen.

Amendement 113: Locatie ambassade irrelevant voor vrede in Israël

Thom Hubers is er helaas niet. Ruud was inspreker maar geeft aan dat het een herhaling van zetten zou zijn. Marco noemt dit ook, dus er komt geen verdere bespreking.

Amendement 119: Aanpassing tekst tewerkstellingsvergunning EU-burgers

René Asma is er niet. Marco geeft aan dat wat er al staat in het concept VP hetzelfde bereikt als wat hier in het amendement staat.

Motie 1: Boaz noemt dat dit voorstel woensdag niet besproken is, daardoor was er verwarring of het nu wel besproken zou worden. Inhoudelijk: Juist in een tijd van toenemende klimaatcrisis, moeten we het voortouw nemen om hen te beschermen die zichzelf niet kunnen beschermen. Marco noemt dat de partij zeker de doelstellingen ondersteunt die in deze motie genoemd worden. Maar het LB vindt dat deze motie te weinig concreet is. Boaz zegt dat dit te weinig te zien is, het uitgekleden VP is zorgelijk. Hij merkt dat veel leden hierdoor niet meer op de ChristenUnie kunnen stemmen en dat vindt hij zorgelijk.

